

בלא"ה אינו עובר, מהרש"ל). אינו עובר דאדעתא דהכי איתגר ליה.

וצ"ע מה חידש רבה בר רב הונא, הא מתני' היא דכשלא תבעו השכיר, אינו עובר. וצ"ל דחידש דהכא אפי' תבעו השכיר אינו עובר, וכ"כ הח"ח (אהבת חסד, פרק ט', סעיף ג'), דשכיר שמכיר בבעה"ב שאין דרכו להיות בידו מעות אלא ביום השוק, אינו עובר בכל תלין, אפי' תבעו בבוקר ראשון, דהא מתחילה בעת שנשכר לו מייאש נפשיה שלא יתן לו עד יום השוק, ומתחילה נתרצה הפועל לזה (ונפק"מ לאברכים שידוע שאין להם כסף עד ר"ח).

ט) אחרי בוקר ראשון - דכתיב עד בוקר, מלמד שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון (גמ' קי:), דדרשין לא תלין עד בוקר, בוקר יתירא שאין לא תלין אלא רק בבוקר ראשון. ואפי' לא עבר עדיין בכל תלין, כגון שלא תבעו עד בוקר ראשון, ג"כ אינו עובר עליו בבוקר שני, כדנ' מרש"י ד"ה מידע ידעי "וכיון דמיומא קמא לא עברי, תו לא עברי, כדאמרינן לעיל שאינו עובר עליו אלא בוקר ראשון (ח"ח, אהבת חסד, פרק ט', בנתיב החסד אות לה).

י) המחזהו אצל חנוני או שולחני - מתני' (קיא.), דכיון דקבל עליו השולחני וגם הפועל נתרצה בדבר, שוב אין עובר בעה"ב בלאו דלא תלין, אפי' אם אירע שלבסוף לא נתן לו, דכתיב "פעולת שכיר אתך" ולא זה שאין שכרו "אתך" אלא אצל שולחני.

יא) המחזהו אצל חנוני או שולחני - שנא' אתך, ואף שחזר בו ביום ותבע את בעה"ב שוב אינו חוזר לאיסור כל תלין, כיון דניתק השכיר שעה אחת מבעה"ב (לפי תד"ה חוזר, קיב., בלשון ג', לדעת רב ששת).

יב) גר תושב - לדעת תנא דמתני' (קיא.) דהוא תנא דבי ר' ישמעאל (קיא:), וכן לדעת ריו"ס בר' יהודה, וכש"כ נכרי, וכמו שכתבו תד"ה מאחיק, דלכאור' א"צ לזה קרא, דמגר תושב נפקא, דדוקא גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואין בו משום כל תלין, ולא נכרי (ולדעת ח"ק דברייתא גם בגר תושב יש לא תלין).

יג) כשאין לו כסף - ברייתא (קיב.), יכול אפי' אין לו ת"ל אתך שיש אתך. ואם נותן צ'ק, אינו עובר בלא תלין, אך גם אינו מקיים המ"ע דביומו תתן שכרו. וכ' הח"ח פ"ט סעיף ז', דאם יכול להשיג מעות ללוות כדי לקיים המ"ע דביומו תתן שכרו, צריך ללוות, דצריך האדם להשתדל להכניס עצמו שיהיה מחוייב במצוה ובעידנא דריתחא ענשינן על זה שלא הביא עצמו לידי חיוב.

וידוע גודל זהירות הארז"ל במצוה זו, שאפי' היה מתעכב מלהתפלל מנחה עד סמוך לשקיעה ע"מ לחפש מעות אפי' בהלוואה כדי לשלם שכר

שיעכב את שכרו מחצות היום דאז מתחילה השמש לבוא, עד הלילה. ולא מצאתי שום ספר שמציין את שיטת רש"י, וצ"ע (וע' לקמן קיב.). דלכאור' יש סייעא לפירש"י מברייתא שם "הנותן טליתו לאומן וכו', נתנה לו בחצי היום משקעה עליו חמה עובר משום כל תלין", דמבואר שיש כל תלין בחצי היום עד השקיעה).

ה) שכיר שנה וכו' ב שיצא ביום - אינו שייך ב"בל תלין" דזמן גבייתו נמשך כל היום כשכיר שעות דיום.

דעת הרמב"ם בכל הנך דלעיל מסעיף א' עד ה' דעובר גם בלא תבא וגם משום כל תלין, ועיין בב"י דהרמב"ם מפרש את דברי רב חסדא "שם שכירות בעלמא" דלא כפירש"י דכולהו בחד לא משכחת לה דיש מהם בשכיר יום ויש מהם בשכיר לילה, אלא הרמב"ם מפרש דכיון דכולהו לאוין איתנהו בשכירות, כשכבשו או ביום או בלילה עבר בכולן (ובכ"י חזר בו ממש"כ בכס"מ, דבכס"מ סבר דדוקא כשכבשו יום ולילה עבר בכולן, אך בכ"י מסיק דאפי' כבשו רק ביום או רק בלילה, עבר בכולן), ופלא שהח"ח באהבת חסד לא הזכיר את שיטת הרמב"ם דבין בשכיר יום בין בשכיר לילה עובר גם בכל תלין וגם בלא תבא.

ו) שכרן ע"י שליח - כמבואר בגמ' (קיא.) כשאמר להם השליח "שכרכם על בעה"ב", דאז שניהם אינם עוברים בכל תלין, בעה"ב משום שלא שכרן, והשליח משום שאין שכרן עליו דהא אמר להם שכרכם על בעה"ב ואפי' ששכרן לעשות בשלו, ג"כ אינו עובר כל תלין, אם הודיענן ששכרן אינו עליו אלא אדם אחר (הח"ח בספר אהבת חסד, פרק י', בנתיב החסד אות ה', על סמן דברי ביאור הגר"א סימן של"ו).

ולפ"ז אדם ששכר סייד לסייד את הדירה שלו, ואמר לו "שכרך על חותני", או "על אבי", שניהם אינם עוברים כל תלין.

אבל אשה ששכרה סייד ואמרה לו "שכרך על בעלי", הסתפק הח"ח, דאולי אשתו כגופו, והבעל עובר משום כל תלין (פרק י', בנתיב החסד אות י').

ז) כשלא תבעו השכיר - כמבואר בגמ' (קיב.) יכול אפי' לא תבעו, ת"ל "אתך" לדעתך, דהאיסור הוא רק כשאתה לדעתך מעכב את שכרו, שלא מדעתו של השכיר, אבל היכא שלא תבעו, נ' שמדעתו הוא ונתרצה לזה ומרשהו שיהיה שכרו בידו עד אחר זמן (ח"ח, אהבת חסד, פרק ט', בנתיב החסד אות כט).

ח) שוקאי דסורא - מבואר בגמ' (קיא.), דאמר רבה בר רב הונא, דבעלי בתים של סורא שאין מגיעין למעות עד יום השוק, דאינן עוברים משום כל תלין, דהשכירים מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמיכי, ופירש"י, הלכך אפי' יש לו מעות (דאי אין לו מעות,

שכיר, ורק אח"כ היה מתפלל מנחה אפי' במרוצה, כי היה אומר, איך אעמוד להתפלל מנחה ולא קיימתי מצוה גדולה זו שבאה לידי. ובספר זבח שלמים פ' כי תצא סימן קכ"ב כתב ע"פ קבלה מהאר"י ז"ל דהמקיים "ביומו ותן שכרו" בערב שבת, ראשי תיבות ש'ב'ת', סגולת מצוה זו שנותנים לו בשבת תוספת נפש יתירה, מדה כנגד מדה כנגד "ואליו הוא נושא את נפשו", כמו ששילם לשכיר והשלים לו את נפשו. וכשמשלם לספר או למונית מקיים מ"ע זו, וראוי לכון לקיים מ"ע.

יז] בקבלנות כשיש שבח כלי, למ"ד אומן קונה בשבח כלי (גמ' קיב.).

טו] אם לא לקח מהאומן, אפי' למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי (גמ' קיב.).

טז] בחמה וכלים, לריו"ס בר' יהודה אין כל תלין (קיא:).

יז] השוכר פועל לעשות בשל הפקר, לפי ההו"א של הגמ' (קית.), דבשל הפקר שומעין לו כשאמר לפועל "טול מה שעשית בשכרך", דר"נ לטעמיה דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, נמצא שאין פעולתו עליו, ואין כאן כל תלין (ואולם הגמ' דחתה את דבריו, ע"ש).

חילוקים בין כל תלין לכל תשעה

א] כל תלין איסור דאורי', כל תשעה דרבנן.
ב] ע"י שליח - כל תלין אין, כל תשעה - יש.
ג] אחרי בוקר ראשון - כל תלין אין, כל תשעה יש (ולכן המחזה אצל חנוני - אף שחזר בו ביום ותבע את כע"ב שוב אינו חוזר לאיסור כל תלין, כיון דניתק השכיר שעה אחת מבע"ב [לפי תר"ה חזון, קיב., בלשון ג', לרעת רב ששת], אבל כל תשעה יש, וכן בשוקאי דסורא, מיום השוק ואילך).
ד] כשהוא עסוק במלאכה אחרת - כל תלין יש, כל תשעה אין.

הני שוקאי דסורא לא עברי משום כל תלין וכו', אבל משום כל תשעה ודאי עובר. באיזה אופן גם בשוקאי דסורא עובר איסור דאורי'?

שכיר לילה בשוקאי דסורא, דזמנו לשלם ביום, יש בו רק משום "לא תבא עליו השמש" (אבל אינו עובר ב"לא תלין", אף שאיחר מלשלם גם בלילה שלאחריו), ובלאו זה ד"לא תבוא עליו השמש" יש שיטה בראשונים (י"א בשטמ"ק) שעובר לא רק ביום הראשון, אלא עובר בכל יום, כיון דלא כתיב בוקר יתירא לומר שעובר רק בבוקר ראשון כמו גבי כל תלין.

מהם האיסורים שעובר הכובש שכר שכיר בשכירות יום? בשכירות לילה? מכאן אמרו כל הכובש שכר שכיר עובר בחמשה

שמות ועשה הללו, משום "כל תעשוק את רעך" ומשום "כל תגזול" ומשום "כל תעשוק שכיר עני" ומשום "כל תלין" ומשום "ביומו תתן שכרו" ומשום "לא תבא עליו השמש". מיהו הגמ' מקשה, הני דאיכא ביממא ליכא בליליא, דאיכא בליליא ליכא ביממא? אמר רב חסדא שם שכירות שם בעלמא. ודעת רש"י, דבאמת אין כוונת הברייא שבשכירות אחת אפשר לעבור בכולם, אלא דבאופן כללי כל העבירות הללו שייכים בשכירות, אבל יש מהם השייכים דוקא כשמאחר לשלם ביום ויש מהם השייכים דוקא כשמאחר לשלם בלילה.

וכן דעת רש"י במתני' (קיא.), דהא דתנן "שכיר יום גובה כל ה' י' ה" נפק"מ לשני דברים:

א] לענין שבלילה נאמן בשבועה שלא נפרע.
ב] לענין שאינו עובר בלילה משום "לא תבא עליו השמש", אלא משום "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר".

וכן לגבי שכיר לילה, דתנן "גובה כל ה' י' ה", נפק"מ לשני דברים:

א] לענין שביום נאמן בשבועה שלא נפרע.
ב] לענין שאינו עובר ביום משום "לא תלין", אלא משום "לא תבא עליו השמש".

בסיכום: בשכירות אחת, כמה לאוין יש על איחור תשלום שכר שכיר?

לפירש"י הנ"ל, יש רק לאו אחד על איחור בתשלום, ולא מיבעיא בשכיר יום שנאמר בו להדיא "בוקר" יתירא, שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד, אלא אף בשכיר לילה דזמנו לשלם ביום, יש בו רק משום "לא תבא עליו השמש", אבל אינו עובר ב"לא תלין" אף שאיחר מלשלם גם בלילה שלאחריו, דהלאו הוא על איחור תשלום שכר שכיר בזמנו, ואחרי שאיחר מלשלם בעונה הראשונה של התשלום "איחר", ואין מאחר אחר מאחר (וכן הוא דעת הר"ן, הובא בנמו"ד דף סז: מדפי הר"ף, ד"ה ת"ר, דגם לאו ד"לא תבוא עליו השמש" עובר רק ביום הראשון, ודלא כ"א בשטמ"ק דעובר בכל יום, כיון דלא כתיב בוקר יתירא).

מה החילוקים בין העשה (ביומו תתן שכרו), ללאוין (לא תלין ולא תבוא עליו השמש)?

א] הלאו דוקא בתביעה, העשה מקיים גם בלא תביעה.
ב] הלאו יש ביום ויש בלילה, העשה דוקא ביום (בשכירות לילה).
ג] הלאו אין בגר תושב, העשה יש.

דף קיא:

באר את המושג גר תושב, ובקשר למה הזכר נכרי אוכל נבילות, שקיבל לשמור ז' מצוות ב"נ,

דנחלקו תנאים אם יש בו לאו דכל תלין, אבל ביומו תתן שכרו יש לכ"ע (קיא:).

עני קודם לאביון וקודם לעשיר - מדוע?

לאביון - אע"פ שאביון ניצרך יותר, מ"מ הורגל לבושת ולא כסיף לתבוע.
לעשיר - אע"פ שעשיר כסיף לתבוע, אבל עני ניצרך יותר.

המבטיח לילד קמץ פוכריה ע"מ שיאסוף את הצעצועים ואינו מקיים, מה דינו?

עבר בה' לאוין וביטל מ"ע, דהא אפי' שכרו לעשות מלאכה קטנה שיש בה שו"פ וי"א אפי' על פחות משו"פ, ג"כ הוי בכלל שכיר, דאמרינן אפי' לא שכרו אלא לבצור אשכול ענבים אחד עובר משום כל תלין. וכתב הח"ח (כפ"ט בנתיב החסד אות טז), וראיתי אנשים משתמשים בקטן באיזה דבר תשמיש ומבטיחין להם שיתנו להם אח"כ דבר מה עבור זה ולבסוף לא יתנו להם כלום, ושלא כדין עבדי.

האם מותר לאחזר לשלם לפיליפיני, והאם יש מצוה לשלם לו בזמן?

נכרי נתמעט שנא' אתך ולא עמלקי, אך אם הוא גר תושב מצוה לשלם לו בזמן, מיהו אפי' בגר תושב, זה דוקא אם היה שכיר לילה או שכיר שעות דיום, דאם היה שכיר יום שזמנו לשלם בלילה, בלילה אין מ"ע דביומו תתן שכרו (אלא רק לדעת הרמב"ם).

בהא דרב אסי, דלא שכרו אלא לבצור אשכול אחד, האם מיירי ב"קבלן" או ב"שכיר שעות"?

דעת רש"י ותוס', דלא מיירי ב"קבלן" אלא ב"שכיר שעות". מיהו צ"ב ברש"י, "כלומר שכיר שעות", דמה כונת רש"י במילה "כלומר"? ונ' דר"ל דדברי רב אסי הם לאו"ד בשכיר שעות, אלא דהגמ' מיירי באופן של "שכיר שעות", אבל אפשר לקחת פועל לבצור אשכול אחד בין לפי זמן, בין לפי פעולה דהיינו קבלנות (וכן מדויק גם בדברי רש"י צב. ד"ה ת"ק אית ליה דרב אסי, ע' מש"כ שם, וברש"ש פז:).

מה החידוש בההיא דרב אסי לענין ב"ל תלין?

ביארו תוס', דס"ד ד"שכיר" דקרא היינו שכיר "יום" או "חצי יום", דאין רגילות להשכיר פועלים לזמן קצר כל דהו, קמ"ל.

דף קיב.

"המחהו אצל חנוני", האם חוזר או אינו חוזר? באר את הדעות לפי הפירושים השונים, ואת טעמיהן.

א] לפירש"י - נחלקו האם השכיר יכול לחזור ולתבוע מבעה"ב כשהחנוני חזר בו, דהיינו אם פקע חיובו מבעה"ב או לא, דלרב ששת אינו יכול לחזור

ולתבוע מבעה"ב, דפקע חיובו מבעה"ב, ולרבה לא פקע. ומשמע לכאור' מרש"י, שהחנוני יכול לחזור בו לכ"ע, ולפ"ז תמוה דעת רב ששת, דכיון שהחנוני יכול לחזור בו מהיכי תיתי יפטור השכיר את בעה"ב, אטו בשופטני עסקינן?

ב] לתוס' בלשון א' - נחלקו כנ"ל לפירש"י האם יכול לחזור ולתבוע מבעה"ב כשהחנוני לא פרע לו, ומחלוקתם היא באומדנא בדעת השכיר, דלרב ששת אמדינן דעת השכיר דמוחל לבעה"ב את החוב על סמך הבטחת החנוני, וכ"ד יחייבו את החנוני לשלם דאינו יכול לחזור בו דחל עליו חיוב לשלם לשכיר מדין ערב כיון שהשכיר מחל לבעה"ב את החוב על סמך הבטחתו.

ומבואר לפ"ז, דאין החנוני שליח של בעה"ב, אלא החנוני חייב לשכיר מצד עצמו חיוב חדש מדין ערב, דבההיא הנאה שסמך על דבריו ומחל לבעה"ב, נשתעבד לשלם לשכיר אף שלא היה חייב כלום מקודם לבעה"ב, והחוב של בעה"ב פקע מדין מחילה.

ולרבה דחזור ותובע מבעה"ב, משום דאמדינן דעת השכיר דאינו מוחל לבעה"ב אלא על תנאי שהחנוני ישלם לו, והיכא שהחנוני אינו רוצה לשלם, לא מחל, וממילא לא חל שעבוד על החנוני מדין ערב כיון שהשכיר לא סמך על דבריו למחול לבעה"ב ויכול לחזור בו.

ונ' מהכא דמחילה אין צריכה קנין, דע"כ לא מיירי שהשכיר קיבל סודר מבעה"ב ע"מ לפוטרו, דאילו היה קנין, לא היה רבה חולק, דודאי מוכחא מילתא שנתכוין לפטור את בעה"ב, דאל"ה למה צריך קנין.

ג] לתוס' בלשון ב' - מיירי שהשכיר מפרש להדיא שאינו מוחל לבעה"ב אלא על תנאי שהחנוני ישלם לו, וממילא לא חל שעבוד על החנוני מדין ערב כיון דלא סמך על דבריו, והחנוני ודאי יכול לחזור בו, ונחלקו רב ששת ורבה היכא דהחנוני לא חזר בו, האם השכיר יכול לחזור בו ולתבוע את בעה"ב, ומחלוקתם היא באומדנא בדעת השכיר, דלרב ששת אמדינן דעת השכיר שמחל כל זמן שהחנוני מוכן לפרוע (על תנאי שבאמת יפרע), ולכן אינו חוזר אצל בעה"ב עד שיתבע את החנוני תחילה ויתברר שהחנוני אינו מוכן לשלם. ורבה סובר דיכול לחזור, דאמדינן דעת השכיר דאף שהחנוני מוכן לפרוע לא מחל על זכותו לתבוע מבעה"ב.

ונ' להאי לישנא נמי דמחילה אין צריכה קנין, דע"כ לא מיירי שהשכיר קיבל סודר מבעה"ב ע"מ לפוטרו, דאילו היה קנין, לא היה רבה חולק, דודאי מוכחא מילתא שנתכוין לפטור את בעה"ב, דאל"ה למה צריך קנין.

ד] לתוס' בלשון ג' - לא נחלקו באומדנא, אלא בדין, דלכ"ע פשוט דאין דעת השכיר למחול על זכותו לתבוע מבעה"ב כלל וכלל, ואינו נוגע כלל לדין מחילה, ובודאי שיכול לחזור לתבוע מבעה"ב

האם "פשרה" צריכה קנין, ומדוע?

לדעת בה"ג בסנהדרין (ו.) בפשרה שניהם צריכין קנין (המוחל צריך להקנות שמחל לו והמשלם צריך להקנות שישלם לו החצי), משום דדמי למחילה בטעות שאילו היה יודע שהיה זוכה בדין לא היה מוחל (וע"י קנין דאלים טפי, מהני, ולא יוכל לטעון "טעות").

אך דעת תוס' דפשרה א"צ קנין, אלא הקנין עושין קודם שישמעו דברי הפשוטנים, כדי שיקיימו דבריהם ולא יוכלו לחזור בהן כשישמעו הפשרה.

עבד עברי גופו קנוי - לענין מה הובא במסכתין?

א] בסוגיין הביאו התוס' ראייה דמחילה א"צ קנין מעבד עברי, דמשמע דאי לאו דגופו קנוי, היה יכול למחול על גרעונו בלא שטר, ובלא קנין איירי דבקנין לא היה צריך שטר.

ב] לעיל (צט.) מבואר דאין ידו כיד רבו, כיון דאין גופו קנוי, וכתבו תוס' שם דהא דאמרינן בקידושין ד"גופו קנוי", היינו לענין שאין גרעונו מחול בעל פה אלא בשטר.

היכן מצינו בגמ' דילין, שאפשר לעבור איסור בל תלין ב' יו"ם, ומה הביאור בגמ'?

"הנותן טליתו לאומן גמרה והודיעו אפילו מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר משום בל תלין נתנה לו בחצי היום מששקעה עליו חמה עובר משום בל תלין", וכבר הקשו המפרשים (כס"מ, לח"מ, ב"ח), מ"ט נקטה הגמ' "בל תלין" ביום, דהול"ל "לא תבא", דהרי אין בל תלין ביום. וכתבו הכס"מ דבשלמא על הברייתא יש לתרץ דלאו"ד נקטה "בל תלין", דלא נחית השתא לפרושי על איזה לאו עובר, אלא ללמוד שעובר, אבל על הרמב"ם וכן על הטור יש לתמוה, דהביאו את הברייתא כצורתה הלכה למעשה, וכבר א"א לומר לאו"ד. וכתב הלח"מ דמכאן סיוע לשיטת הרמב"ם, דבשל יום עובר אף בשל לילה, ובשל לילה אף בשל יום, וכיון שכן הזכיר אחד מהם, והזכיר המחודש, וכ"ש לא תבא.

מברייתא הנ"ל יש סייעתא לרש"י בדף קיא. - ביצד?

דרש"י שם פירש גבי שכיר שעות דיום - דהגמ' שם אומרת דאינו עובר ב"בל תלין" דזמן גבייתו כל היום, אלא משום "לא תבא עליו השמש", ופירש"י, דדוקא אם נשכר לו מן הבוקר עד חצות, דהא כלתה שכירתו מחצות ואיכא בלא תבא, דמשמע שאם נמשכה שכירתו אחר חצות, אינו בלא תבא, אלא בבל תלין, דזמנו כל הלילה, וכנראה דרש"י למד דכרי לעבור בלא תבא, צריך שיעכב את שכרו מחצות היום דאז מתחילה השמש לבוא, עד הלילה. ולא מצאתי שום ספר שמציין את שיטת רש"י. ולכאור' מברייתא הנ"ל יש סייעתא לרש"י דקתני

בכל ענין, אלא מחלוקתם בדין בל תלין, האם כשחוזר השכיר בו ביום ותובע את בעה"ב האם מתחייב בבל תלין או לא, דרב ששת סובר, דכיון דניתק שעה אחת ממנו כשעמד אצל חנוני שוב אינו חוזר לאיסור בל תלין, ורבה סובר כיון דחוזר תוך זמנו חוזר לאיסור בל תלין.

ולהך לישנא אין ראייה מסוגיין אי מחילה צריכה קנין או לא.

ה] לדעת חרי"ף בסוגיין - (על פי דברי הירושלמי בשבועות) לא נחלקו בדין בל תלין, אלא כפירש"י וכלשון א' דתוס', האם אחר שהעמיד את הפועלים אצל חנוני, עדיין בעה"ב חייב לפועלים וצריך לשלם להם, או דלמא אינו חייב להם כלום, וקי"ל כרבה, דחייב לשלם.

המחהו אצל חנוני האם החנוני יכול לחזור? מדוע?

לתוס' בלשון א' - לרב ששת אמדינן דעת השכיר דמוחל לבעה"ב את החוב על סמך הבטחת החנוני, ממילא ב"ד יחייבו את החנוני לשלם דאינו יכול לחזור בו דחל עליו חיוב לשלם לשכיר מדין ערב כיון שהשכיר מחל לבעה"ב את החוב על סמך הבטחתו.

לתוס' בלשון ב' - מיירי שהשכיר מפרש להדיא שאינו מוחל לבעה"ב אלא על תנאי שהחנוני ישלם לו, וממילא לא חל שעבוד על החנוני מדין ערב כיון דלא סמך על דבריו, והחנוני ודאי יכול לחזור בו.

באר את המושג מתחייב מדין ערב, ובקשר למה הוזכר

א] גבי המחהו אצל חנוני, דלרב ששת אמדינן דעת השכיר דמוחל לבעה"ב את החוב על סמך הבטחת החנוני, וב"ד יחייבו את החנוני לשלם דאינו יכול לחזור בו דחל עליו חיוב לשלם לשכיר מדין ערב כיון שהשכיר מחל לבעה"ב את החוב על סמך הבטחתו.

ב] לפי הריטב"א בדעת רש"י (צט.).

האם יש ראייה מסוגיין או ממקום אחר, אם "מחילה" צריכה קנין?

א] מסוגיין לפי ב' הפירושים הראשונים בתוס' נ' דמחילה א"צ קנין, וכנ"ל, מיהו לפי פירוש ג' אין ראייה, אך מהרי"ף ורש"י נ' דלא פירשו כהך פירושא, אלא כפירוש א' דתוס'.

ב] וכן מקדושין (טו.) גבי עבד עברי, משמע דאי לאו דגופו קנוי, היה יכול למחול על גרעונו בלא שטר, ובלא קנין איירי דבקנין לא היה צריך שטר דאפילו עבד כנעני קונה עצמו בחליפין.

ג] וכן בכתובות (קד.) אמרינן דלאחר כ"ה שנה אבדה כתובתה משום דמסתמא מחלה ואע"ג דלא עשתה שום קנין, דאי בקנין, לאלתר נמי אבדה כתובתה.

מתי מחילה צריכה קנין ודאי?

במחילה הדומה לטעות.

"איני יודע אם פרעתיך?" נמקן

הוא בהחלט נאמן ש"איני יודע אם פרע" וצריך לשלם (תד"ה שכיר).

האם מהני "מגו" לבעה"ב להיפטר במענות ברי ששילם?

בשבועות (מה:): מעמידים רב ושמואל בשכרו בעדים, דאם שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר "לא שכרתיך מעולם" יכול לומר "שכרתיך ונתתי לך שכרך" (תד"ה שכיר, ותד"ה קציצה).

מיהו הקשו תוס', דלכאוי הכא לא יועיל מגו, מדוע?

כיון דבעה"ב אינו חשוד לשקר, אלא הו"ל כאומר "תאמין לי שאני סבור ששלמתי לך", דחייב, דחיישין שהוא טועה מחמת שהוא טרוד בפועליו וסבור ששילם ולא שילם, והתוס' כאן הניחו בקושיא.

מה יש לתרץ?

בתוס' יבמות (קיד:): תירצו, דנהי דטרוד בפועליו מכל מקום נחשב קצת שקרן במה שטוען דרך ודאי שפרעו ולכך יש להאמינו במגו דלא שכרתיך כיון שטוען שברור לו שפרעו ואינו תולה בשכחה.

ובתוס' שבועות (מה:): תירצו, כיון דאין טוען שמא אלא ברי ואומר ודאי שלא שכח אין לנו להחזיקו כמשקר כיון דאית ליה מגו אבל כשאין לו מגו אינו נאמן דשמא שכח מחמת שהוא טרוד בפועליו ומחמת שסבור שפרע טוען ברי אף על פי שמסופק.

ובתורא"ש שבועות כתב, דבלי המגו, ברי של בעה"ב חשיב כשמא, משום דטרוד בפועליו ושוכח, אבל היכא דאית ליה מגו, אז לא הוי ברי ידידה כשמא, שאם היה לו שום ספק בדבר, והיה רוצה להפקיע ממון השכיר ע"י ספק שלו, יותר ברצון היה טוען לא שכרתיך מעולם ויאמינו לאדם עשיר יותר מלעני, ממה שהוא טוען נתתי לך שכרך, כי בזה מאמינים יותר לשכיר, כי תולין העולם שבעה"ב טרוד בפועליו ושכח.

באר לפ"ז: [א] מה קורה בלי מגו? [ב] מה מועיל המגו?

בלי המגו - אנו חוששים שמא באמת בתוך לבו הוא מסופק, שהרי אנו אוחדים שהוא "אינו יודע", ומה שהוא טוען ברי - זו העמדת פנים כאילו הוא בטוח, דלא ניחא לו להודות על האמת שהוא מסופק, כי אז יורו לו להחמיר מספק ולשלם, דהא הוי "איני יודע אם פרעתיך", והוא אינו רוצה להחמיר מספק אלא להקל (ואם היו בודקים אותו במכונת אמת, היה מתברר שהוא בעצם מסופק).

אבל ע"י המגו - יורד החשש שמא הוא מסופק וטוען ברי בשקר, כיון דאם באמת היה רוצה לשקר מספק, היה טוען "לא שכרתיך מעולם", דיאמינו לו

"נתנה לו בחצי היום משקעה עליו חמה עובר משום **בל תלין**", ואדרבא י"ל דמהכא למד זאת רש"י, דבחצי היום כבר לא שייך איסור "לא תבא" אלא רק "בל תלין".

שכיר - קבלן, הגדר.

שכיר - עובד לפי זמן, בלי קשר לתוצאה (וכרש"י כאן ד"ה דאגר לביטשי, מבואר, דאפי"א אם שכרו לפי מנין בטישות "כו"כ בטישות ככו"כ מעות", ג"כ חשיב "שכירות" ולא "קבלנות" כיון שאין לו קשר עם התוצאה אלא "בין ישיב" ובין לא ישיב").

קבלן - עובד לפי תוצאה בלי קשר לזמן (לכן דוקא שכיר נקרא "עבד", ויכול לחזור בו בחצי היום משום שנאמר "עבדי הם", משא"כ קבלן לא חשיב "עבד", "דאין זה עבד אלא לעצמו" - רש"י לעיל [עו]. בסוף העמ', ותד"ה והא לעיל [מח.]).

אימתי יש בקבלנות איפור בל תלין לכ"ע, ואימתי מחלוקת?

[א] אם אין שבח כלי, כגון בשליח דאיגרתא, לכ"ע עובר.

[ב] אם יש שבח כלי, תלוי במחלוקת האם אומן קונה בשבח כלי, דלמ"ד אומן אין קונה בשבח כלי, עובר, אבל למ"ד קונה, אז אינה שכירות אלא מכר ואינו עובר.

לאיזה ענינים מצינו שקבלן שוה לפועל, ובמה שונה?**שוה:**

[א] לענין בל תלין (למ"ד אומן אין קונה בשבח כלי, וכן אפי"א למ"ד קונה, בשליח דאיגרתא וכיו"ב שאין שבח כלי).

[ב] לענין אכילה בשעת עבודתו (ע' לעיל [צב.], הראיות לכך).

שונה:

[א] דקבלן קונה בשבח כלי, ושכיר אינו קונה בשבח כלי.

[ב] ג' ד"קבלן" אינו אוכל מאומן לאומן (לעיל צא:), דאין כאן השב אבידה לבעלים, דקבלן הזמן שלו, ולא של בעה"ב, וא"כ חוזר הדין לדין תורה שאין לו לאכול אלא בשעת מלאכה.

[ג] דקבלן אינו יכול לחזור בו בחצי היום (לעיל מח. תד"ה והא, דדוקא פועל נקרא "עבד", ונאמר עבדי הם, משא"כ קבלן לא חשיב "עבד", "דאין זה עבד אלא לעצמו" - רש"י, לעיל דף עו. בסוף העמ').

דף קיב:**האם מהני "מגו" לבעה"ב להיפטר?**

האם מהני "מגו" לבעה"ב להיפטר במענות

שמועה במקצת.

ב] הדין - שבעה"ב חייב מעיקר הדין אפי' בכופר הכל.

ג] וטעם הדין - דאע"פ שבעה"ב טוען "ברי" אנו מחזיקים את טענתו לטענת "שמא" כיון דטרוד בפועליו וסבר שנתן ולא נתן, וכיון שיש חזקת חיוב וספק פירעון (איני יודע אם פרעתיך), בעה"ב חייב מעיקר הדין אפי' בכופר הכל, והשכיר א"צ שבועה אלא להפסיד דעתו של בעה"ב.

ד] אבל כשאין עדים ששכרו:

אם בעה"ב כופר הכל - פטור במגו שיכול היה לומר לא שכרתיך מעולם.

אבל אם בעה"ב מודה במקצת - אין לו מגו, דלא היה יכול להעזי ולכפור ולומר לא שכרתיך מעולם, כדין כל מודה במקצת דאין נאמן במגו דאי בעי כופר הכל.

ו' יהודה חולק על רבנן בארבע דברים:

א] בדין בעה"ב שכופר הכל - דלדעת ר' יהודה בעה"ב פטור (והא דשכיר נשבע ונטל הוא דוקא כשבעה"ב מודה במקצת)

ב] וטעם הדין - דאין מחזיקין אותו בודאות בחזקת "שמא" ע"י מה דטרוד בפועליו אלא הוא רק חשש בעלמא משום חומרא דשבועה דאורי', דלפעמים עלול לשכוח ששילם וישבע לשקר, ולכן במודה במקצת עקרו ממנו את השבועה והטילו על השכיר לישבע וליטול.

ג] אבל בכופר הכל שאין שבועה דאורי' - סמכין על טענתו שפרע ואמרין דודאי יודע יפה שפרע דאין לנו ודאות ששכח, ואדרכא הרגילות היא שיודע יפה, ולכן פטור.

ד] לכן לפי ר' יהודה אין נפק"מ אם יש או אין עדים ששכרו:

דאם בעה"ב כופר הכל - בלא"ה פטור לר' יהודה אפי' בלא מגו וכנ"ל, דהוי ברי וברי.

ואם בעה"ב מודה במקצת - בלא"ה אין לו מגו אפי' לרבנן, דלא היה יכול להעזי ולכפור ולומר לא שכרתיך מעולם, כדין כל מודה במקצת דאין נאמן במגו דאי בעי כופר הכל.

כתב התומים (בפי ע"ה), דא"י אם פרעתיך חייב רק כשהו"ל למידע, והאוי"ש פ"ג מפוען פליג, והוכיח מפוגיין.

בתד"ה טרוד (קיב:), כתבו דהו"ל כמו א"י אם פרעתיך, וזה אף שהוא טרוד ולא הו"ל למידע.

"אי הכי אפי' קצץ נמי אלמה תניא אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצת לי אלא אחת המע"ה? קציצה ודאי מידכר דכירי ליה אינשי", באר הדין בקצץ ומעמו, לפי המקשן

דעת תוס' דפליגי רבנן ור' יהודה בהגדרת זכרוננו של בעה"ב, דרבנן ס"ל דמחמת טרדתו בעה"ב הוא בחזקת "ודאי שוכח", ור' יהודה ס"ל דמספקא לן אם הוא זוכר או שוכח, והוי "ספק שוכח", ולכן כאשר כופר הכל א"א לחייבו אפי' ב"איני יודע אם פרעתיך", דלמא הוא זוכר (דדוקא בטענת "שמא" חייב ב"איני יודע אם פרעתיך", כיון דודאי לא יודע, משא"כ "ספק ברי ספק שמא", הרי יחזן שהוא כן יודע - ופטור), ורק היכא דבעה"ב חייב מדאורי' שבועת מוב"מ, תיקנו להפוך את השבועה על השכיר שישבע ויטול דחששו לשמא שכת.

נמצא דלרבנן השכיר לא קיבל זכות חדשה שלא מגיעה לו מעיקר הדין אלא התקנה רק הגדרה שלבעה"ב יש דין "טרוד" בכל ענין (ולא פלוג, תד"ה טרוד), וממילא חייב לשלם, וליהפך רבנן החמירו עליו דאע"פ שמגיע לו בלא שבועה, חייב לישבע "כדי להפסיד דעתו של בעה"ב" (כיון שבעה"ב אינו מודה שהוא "שמא" משא"כ בסתם איני יודע אם פרעתיך לא תיקנו שבועה להפסיד, דהתם מודה שאינו יודע), אבל לר' יהודה חייבו את בעה"ב לשלם אע"פ שמעיקר הדין זכותו לישבע וליפטור, וא"כ הוי קולא לשכיר לישבע ויטול.

בכמה דברים נחלקו ר' יהודה ורבנן בענין פועל שתובע את בעה"ב על שכרו?

א] בביאור הא דבעה"ב "טרוד בפועלים" ושוכח - לפי רבנן פירשו דקים לן שודאי שוכח, ולפי ר' יהודה נ' דאינו אלא חשש בעלמא וכנ"ל (תד"ה אי הכי נתייב).

ב] בכופר הכל - לפי ר' יהודה פטור, לרבנן חייב (תד"ה אי הכי נתייב).

ג] בקציצה - לפי ר' יהודה השכיר נשבע ונטל, ולרבנן, המע"ה, ואם לא הביא ראיה, ישבע בעה"ב ויפטור (תד"ה שתיים).

"שכיר בזמנו נשבע ונטל" - באר הוי"ב: איך מדובר, מה מענות כל צד, ומה הדין ומעמו לפי מסקנת הגמ'.

לכ"ע מוסכמים ג' דברים:

א] דמיירי שבאו לב"ד בזמנו, דהיינו בזמן גבייתו שנתבאר לעיל במתני' (קי:), כגון שכיר יום - בלילה, ושכיר לילה - ביום.

ב] דטענת השכיר היא על הפירעון, שעדיין לא קיבל כלום משכרו ותובע את כל שכרו, ובטענת בעה"ב נחלקו רבנן ור' יהודה, כדלקמן.

ג] דיש לשכיר עדים שבעה"ב שכרו, אבל כשאין עדים ששכרו, יש אופנים שבעה"ב נאמן במגו שיכול היה לומר "לא שכרתיך מעולם", כמו שיתבאר לקמן בס"ד.

לדעת רבנן - מוסכמים ארבע דברים:

א] מדובר - בין שבעה"ב כופר הכל, ובין

ולפי התרצן.

קציצה, והיינו דס"ל דמגו פוטר משכרעה).

למה באמת הגמי לא תירצה כן?

[א] דע"כ בסיפא שהויכוח על הקציצה מייירי ששכרו בעדים, דומיא דרישא שהויכוח הוא על הפירעון, והדין דשכיר בזמנו נשבע ונוטל הוא דוקא בשכרו בעדים, דאי מייירי בלא עדים, יש לבעה"ב מגו, ויפטור. ומ"מ העדים לא שמעו או אינם זוכרים את הקציצה.

[ב] דאי נימא דבסיפא כל סבת הפטור היא משום דמייירי שלא שכרו בעדים, והא דברישא חייב משום ששכרו בעדים, א"כ הו"ל למיתני כולה ברייתא בויכוח על הפירעון, וליפלוג וליתני בדידה, דברישא בעה"ב חייב משום ששכרו בעדים ואין לו מגו, ובסיפא פטור דשכרו בלא עדים ויש לו מגו, ולמה הביאה הברייתא בסיפא ציור חדש שהויכוח על הקציצה, בשביל לחדש שפטור משום מגו.

[ג] ועוד דאפי' אם שכרו בלא עדים לא יועיל כאן מגו, כיון שבעה"ב מודה במקצת ולמודה במקצת אין מגו דאי בעי כופר הכל, דלא היה יכול להעזי ולכפור הכל ולומר לא שכרתיך מעולם.

[ד] ועוד אור"י דברייטא כולה ששכרו בלא עדים (דאם יש עדים, רגילות שזוכרים הקציצה), ובאמת יש לבעה"ב מגו ברישא, והא דקתני רישא דשכיר בזמנו נשבע ונוטל היינו אם יביא עדים ששכרו אז יהיה נשבע ונוטל דע"כ נסתלק המגו של בעה"ב, והא דקתני סיפא גבי קציצה המע"ה, היינו יביא עדים ששכרו, ובסתמא הם יודעים הקציצה, ויטול (אבל בסיפא אין הכונה, שיביא עדים כדי לסלק את המגו של בעה"ב, דהרי איירי במודה במקצת, ואין לו מגו שהיה יכול לכפור הכל, מהרש"א).

האם בקציצה מועיל מגו כששכרו שלא בעדים? מדוע?

בתירוצו השלישי מארבע התירוצים הנ"ל, תירצו דליכא מגו, כיון דמייירי דבעה"ב מודה במקצת - ובמודה במקצת ליכא מגו לכפור הכל, דאינו מעזי. וצ"כ מה סברת שאר התירוצים שלא תירצו כן. וע"כ דבשאר התירוצים מייירי כהילך שאין מודה במקצת אלא הוי כופר הכל, לכן מגו מהני, ובעה"ב נאמן מדינא מכח המגו.

דף קיג.

מה נשתנה אצל בעה"ב תוך זמנו מלאחר זמנו גבי ספק פירעון?

[א] בתוך זמנו לרבנן - בעה"ב חייב לשלם מדינא - ד"הברי" של בעה"ב הוא כמו "שמא" כיון ד"ודאי שוכח", והוי "איני יודע אם פרעתיך".

[א] המקשן סבר - כיון דבעה"ב טרוד בפועליו, טועה גם בקציצה וכסבור שפסק עם השכיר. דינר אחד, אף שבאמת פסק עמו שני דינרים, ולכן מעיקר הדין צריך לשלם שנים גם בלי שבועה של השכיר, אך מ"מ ישבע השכיר להפיס דעתו של בעה"ב ויטול שני דינרים, כדלעיל גבי ספק בפרעון.

[ב] ולכאוי קשה - דאפי' נחשיב את בעה"ב כ"איני יודע" מחמת הטירדה, הרי הוי "איני יודע אם נתחייבתי" ופטור לר"ג וריו"ח דברי ושמא לאו ברי עדיף (אלא רק באיני יודע אם פרעתיך).

[ג] אך לק"מ - דהרי הכא מייירי דבעה"ב מודה במקצת, ומתוך שאינו יכול לישבע שבועת מודה במקצת, משלם מעיקר הדין אף בלא שבועה דשכיר, אלא דלהפיס דעתו של בעה"ב ישבע השכיר.

[ד] אבל אם בעה"ב יהיה כופר הכל - כגון שיטען שאותה אחת שמודה כבר פרע, באמת לר"ג וריו"ח יהיה פטור, ורק לרב הונא ורב יהודה יהיה חייב, לשיטתם שברי ושמא ברי עדיף אפי' באיני יודע אם נתחייבתי.

[ה] ולפי התרצן כיון דסוגיין אזלא פרבנן - רבנן סברי דלגבי קציצה אין טירדה, והוי ברי וברי ופטור, אך בעה"ב צריך לישבע שבועת מודה במקצת כדי ליפטור, ויכול הוא לישבע ואין חשש של כסבור.

[ו] ולפי ר' יהודה - גם לגבי קציצה יש טירדה, ולא נותנים לבעה"ב לישבע שבועת מודה במקצת, אלא השכיר נשבע ונוטל. וכשבעה"ב כופר הכל, בלא"ה פטור לפי ר' יהודה, וכדלעיל גבי פרעון.

"אי הכי ניתב ליה בלא שבועה" - מדוע מגיע לשכיר בלא שבועה בספק פרעון, ומדוע ס"ד דמגיע לשכיר בלא שבועה גם בספק בקציצה? בספק פרעון כיון דבעה"ב טריד, הוא כ"שמא", ומ"מ חייב אפי' למ"ד "לאו ברי עדיף", דהוי "איני יודע אם פרעתיך".

ובקציצה דהוי "איני יודע אם נתחייבתי" דפריך אפי' קצץ נמי, מייירי שבעה"ב לא פרע האחת שהוא מודה, והוי נ' ידענא ונ' לא ידענא דמתוך שאי"ל משלם.

האם לגבי קציצה - יש חילוק בין תובע תוך הזמן לבין תובע אחר הזמן? מדוע?

לרבנן - אין חילוק, דקציצה מידכר דכיר אפי' בזמנו. ולר' יהודה - טריד גם לגבי קציצה והוי כספק פרעון, דבתו"ז שכיר נאמן בשבועה ואח"ז בעה"ב נאמן.

"קציצה ודאי מידכר דכירי ליה אינשי", איזה תירוצו אחר יכלה הגמי לומר במקום תירוצו זה? דמייירי ששכרו שלא בעדים, ויש לו מגו שלא שכרתיך מעולם, ולכן בעה"ב פטור משבועה ע"י המגו, ולא יתחייב לשלם מדין "מתוך" (כן הקשו חד"ה

ב] אבל אחר זמנו - חזקה אין בעה"ב עובר כל תלין, ד"רמי אנפשיה ומידכר, והוא בחזקת שיודע ברור ששילם, דהטירדה אינה אלא קודם שעבר זמן הפירעון.

ג] ופריך הגמ' "וכי שכיר עובר משום בל תגזול?", היינו דלשכיר יש חזקה שאינו עובר בלא תגזול, כלומר שאינו תובע את שכרו פעמיים, וא"כ שוב יתחייב בעה"ב לשלם מדינא כמו בתוך זמנו.

ד] והקשו תוס' הא מ"מ גבי בעה"ב איכא נמי לאו ד"בל תגזול", ושוב שקולים הם, ולמה עדיף לגמ' חזקת בל תגזול דשכיר על חזקת בל תגזול דבעה"ב?

ה] ותירצו, דחמיר ליה לאו אחד כמו שנים, וכוונתם, דאדם נזהר לא לעבור לאו אחד לא פחות ממה שנוהר שלא לעבור שני לאוין, וא"כ לפי סברת הגמ' דלא תגזול של השכיר עדיף מלא תלין דבעה"ב, ה"ה דעדיף נמי מלא תלין ולא תגזול דבעה"ב.

ו] מיהו היא גופא צ"ב, מה הס"ד של הגמ', דבגלל חזקת השכיר דאינו גזלן, תהיה טענתו עדיפה משל בעה"ב ויוכל להוציא מבעה"ב, הרי אמרנו שחזקה דבעה"ב אינו עובר בכל תלין, דכיון שעבר זמן הפירעון רמי אנפשיה והוא בחזקת שיודע ברור ששילם, והוי ברי וברי והמע"ה?

ז] ותירצו תוס' "דחזקה של בעה"ב אינה חזקה טובה כשל שכיר, דזימנין לא רמי אנפשיה למידכר והוה לן למימר דנשבע ונוטל וכו'". ויתבאר בהמשך בס"ד.

לפי הגמ', מהו ביאור קושיית הגמ' "וכי שכיר עובר משום בל תגזול"?

א] הגמ' פריך דכמו שבזמנו, כשעומדים זה מול זה השכיר ובעה"ב, השכיר תובע "ברי" את שכרו, ובעה"ב טוען "ברי" ששילם, אמרינן דבהכרח דבעה"ב שכת, וחייב לשלם לו מדינא - דאמרינן דסתם שכיר ודאי אינו גזלן (והיינו שאינו תובע את שכרו ב' פעמים, דאין זה מדרכי המסחר, ולא"ד מחמת צדקות).

ב] א"כ ה"ה אחר הזמן, החזקה ששכיר אינו תובע ב' פעמים, יוצרת סתירה עם החזקות של בעה"ב שאינו עובר כל תלין וכל תגזול (ואינו נשבע לשקר שבועת מודה במקצת), וא"כ כדי שלא תהיה סתירה צ"ל דגם אחר הזמן נשאר בעה"ב בשכחתו, וליתא לסברת רמי אנפשיה ומידכר.

מהו ביאור תירוץ הגמ' "התם תרי חזקי הכא חדא חזקה וכו'?"

א] דבשלמא בתוך זמנו דאין ריעותא בתביעת השכיר (דאין סברת שאינו משהא על שכרו), עומדת חזקתו שאינו עובר בלא תגזול, ועל כן מחמת לא תגזול דשכיר החשיבו חז"ל לבעה"ב "שמא" דעכצ"ל דבעה"ב ודאי שוכח ולא נזכר, דאחרת תהיה סתירה בין החזקות, דאין יתכן דהשכיר ודאי לא גזלן, וגם

בעה"ב לא שכת.

ב] אבל אחר הזמן, יש ריעותא בטענת השכיר שאינו עובר בלא תגזול, דאין לא תבע עד עכשו הרי חזקה דשכיר אינו משהא על שכרו, לכן יחד עם החזקה דרמי אנפשיה ומידכר, הוי טענת בעה"ב "ספק ברי", ולכן המע"ה ("שמא" - זה ודאי לא יודע, ובא"י אם פרעתיך חייב, אבל "ספק ברי", דמספק"ל אם טרד ואינו יודע, או שהוא כן יודע, וכיון שיש צד שהוא כן יודע - א"א להוציא ממנו ממון).

"עבר זמנו - אינו נשבע ונוטל" - באר מה הנידון ואת הדין וטעמו לפי מסקנת הגמ'.

א] מיירי שבאו לב"ד אחר זמנו, דהיינו אחר זמן גבייתו דלעיל במתני' (ק:), כגון בשכיר יום - בא ביום הבא, ובשכיר לילה - בא בלילה הבא.

ב] טענת השכיר שעדיין לא קיבל את שכרו, וא"כ לטענת השכיר כבר עבר בעה"ב בכל תלין (בשכיר יום), או בלא תבא עליו השמש (בשכיר לילה), וטענת בעה"ב ששילם.

ג] הדין הוא - דבעה"ב פטור.

ד] וטעם הדין - כי לבעה"ב יש שתי חזקות המסייעות לטענתו שכבר שילם:

א. חזקה דבעה"ב אינו עובר בכל תלין (או בלא תבא עליו השמש), ואף לרבנן שבזמנו הוא טרוד ובחזקת ודאית שאינו יודע, הכא שהגיע זמן חיוב כל תלין "רמי אנפשיה ומידכר".

ב. חזקה ששכיר אינו משהא על שכרו, דאין דרכו שלא לתבוע בזמן.

ושתי- החזקות הללו יחד שקולות לחזקת השכיר דאינו עובר לא תגזול (אכל נגד אחת מחזקות בעה"ב לחוד, חזקת השכיר עדיפא, דחזקת שכיר שאינו עובר לא תגזול עדיפא מרמי אנפשיה ומידכר, דזימנין לא רמי אנפשיה למידכר. וכן עדיפא מחזקת אין שכיר משהא על שכרו, דזימנין משהא).

"אם יש עדים שתבעו הרי זה נשבע ונוטל" - באר הדין וטעמו לפי מסקנת הגמ'.

א] מיירי שבאו לב"ד אחר זמנו, דהיינו יום אחד לאחר זמן גבייתו שנתבאר לעיל במתני' (ק:).

ב] טענת השכיר - שבעה"ב לא שילם לו, וטענת בעה"ב - ששילם.

ג] ויש לשכיר עדים שתבע את בעה"ב בתוך זמנו עד סוף זמנו.

ד] הדין הוא - שהשכיר נאמן בשבועה.

ה] וטעם הדין - דעתה אין לבעה"ב חזקת שכיר לא משהא על שכרו, וממילא הוי כמו בתוך זמנו ששכיר נשבע ונוטל.

תד"ה השתא, הקשו שתי קושיות ותירצו תירוצ אחד. מה התירוצ לקושיא השניה? אותו תירוצ.

דתוס' הקשו: א] שנמתין תמיד עד למחר, כיון שבעה"ב נזכר אחר זמנו משום איסור בל תלין. ב] דבשכיר בזמנו אמאי נשבע ונוטל, נשאר את השבועה אצל בעה"ב ויזכר מחמת איסור שבועה כמו מחמת איסור בל תלין (ודוק שהקשו כן דוקא כשבעה"ב מודה במקצת, ונ' דכשבעה"ב כופר הכל אין כאן חיוב שבועה על בעה"ב, ודלא כהרא"ש בשבועות, דתיקנו כאן שבועה מיוחדת על בעה"ב כשכופר הכל אף שעדיין לא ניתקנה שבועת היסט בזמן המשנה).

ותירצו - דלפי מסקנת הגמ', גם אחר זמנו לא בהכרח שבעה"ב זוכר, אלא הא דבעה"ב נאמן הוא רק מחמת הריעותא של תביעת השכיר שאינו משהא על שכרו, וכאן אין ריעותא, דהרי השכיר לא השהא אלא תבע שכרו, א"כ לא יועיל שנמתין עד בוקר, וכן לא יועיל חומר איסור שבועת שקר, כיון שאם אינו נזכר, הוא משוכנע ששילם ואינו חושש לישיב.

לאחר זמנו אין את הדין שנשבע ונוטל כיון דלבעה"ב איכא תרי חזקות, דאין עובר בכל תלין, ואין שכיר משהא על שכרו. א] מתי אין את חזקה אי ב] מתי אין את חזקה בי?

א] כשבעה"ב השהא מצידו, דליכא חזקה דאין שכיר משהא על שכרו בהדיא בל תלין (תד"ה השתא). ב] לאחר בוקר ראשון, שכבר אין בל תלין בהדיא בל תשהא (תד"ה ולעולם).

פ י כ ו ב: מתי שכיר נשבע ונוטל?

א] כששכרו בעדים, וטוען שלא שילם לו, וזה רק לרבנן ור' יהודה חולק.

ב] ואם בעה"ב הודה במקצת, גם כששכרו שלא בעדים, וזה גם לר"י.

ג] וכל זה שתבעו בזמנו, אך כשתבעו אחר שעבר זמנו שוב אינו נשבע ונוטל, אלא"כ יש עדים שתבעו בזמנו עד סוף זמנו, ותובעו עתה יום אחד אחר זמנו.

ד] וכשטוען שקצץ עמו יותר, לרבנן לא, ולר"י נשבע ונוטל.

מתי שכיר אינו נשבע ונוטל, ומי?

א] כשטוען שקצץ עמו יותר, לרבנן, רקציצה מדכר דכירי.

ב] שתבעו אחר שעבר זמנו, משום חזקה אין שכיר משהא בשכרו ואין בעה"ב עובר בל תלין.

ג] כששכרו שלא בעדים, לרבנן, דיש לו מגו דלא שכרתך.

ד] לר' יהודה ככופר הכל דאין שבועה דאורי'.

▶◀▶◀▶◀▶◀▶

מתני' - "המלוה את חבירו לא ימשכנו ולא בבי"ד ולא יכנס לביתו לימול משכנו שנאמר בחוץ תעמוד", באר הדין ופיעמו.

"לנתח" (למשכן בשוק) - למלוה איסור לכ"ע גזירה אטו "חבלה", אבל לשליח ב"ד מותר (ולא

גזרו, דדוקא בבע"ח חששו שהוא ממנו).

"לחבול" (למשכן בבית) - לשליח ב"ד לפי שמואל (ואיכא תנא כוותיה) איסור שנאמר "בחוץ תעמוד ותאיש", שגם שליח ב"ד יעמוד בחוץ, ולא יאידך תנא מותר, ד"והאיש... הוא יוציא אליך את העבט החוצה", קאי על שליח ב"ד, דממשמע שנא' "בחוץ תעמוד", ידעינן כבר ד"האיש אשר אתה נושה בו הוא יוציא אליך את העבט החוצה", אלא מה ת"ל "והאיש" לרבות שליח ב"ד דדינו כהלכה ליכנס לבית ולהוציא את העבט החוצה.

איסור לא יחבול ריחים ורכב באיזה סוג כלי זה נאמר? הבא דוגמאות:

לרש"י, כל מה שגורם לאוכל נפש, וגם כלי אומנותו שמרויח בהם (ע' נמו"ד דף סט: לדפוס הרי"ף). לתוס', רק כלי שמתקן את האוכל עצמו. א] סכין שחיתה - לכ"ע היא אוכל נפש. ב] מספרים של ספר, מחרישה - לרש"י היא אוכל נפש, ולתוס' לא.

בגמ' תמורה מבואר דנמילת הכר והמחרישה במתני' היתה באיסור. מה האיסור לפי תוס', ומנין למקשן דמתני' איירי במשכנו באיסור? (חמש תשובות, כולל אלו שנידחו, ובאר מ"ם נידחו).

לדעת תוס' האיסור דנכנס לתוך ביתו למשכנו בעצמו:

א] דכן מבואר להדיא בברייתא (לעיל לא:): שיש דין השבה גם במשכנו שלא ברשות ב"ד.

ותדחיה: דאם המקשן ידע הברייתא א"כ מאי פריך לרבא, דנימא אי עביד לא מהני, הא בגוף הברייתא קתני "ת"ל השב תשיב", דזו גזו"כ מיוחדת דאי עביד מהני וכמו שרבא באמת מתרץ בתמורה שם.

ב] דכן מבואר בדברי שמואל, דלשמואל אין אופן שאפשר למשכן בהיתר בתוך הבית (שהרי אפי' לשליח ב"ד אסור).

ותדחיה: א"כ מה רבא צריך לתרץ שם, דבמשכון אי עביד מהני משום דכתיב "השב תשיב" הלא כל הפסוק איירי לפי שמואל במשכנו באיסור דכתיב "אם חבל תחבל שלמת רעך" וחבלה משמע דמשכנו בביתו.

ג] דכן חזינו במעשים בכל יום דמחזיר אפי' משכנו שלא ברשות (שים לב לדירוג, דתחילה ניסו לפרש דהמקשן פריך מברייתא, אח"כ מדברי אמורא, אח"כ ממעשים בכל יום).

ד] דהמקשן סמך על ברייתא דלקמן (קיד:): דמתרץ לה רב ששת "המלוה [את] חבירו אינו רשאי למשכנו משכנו חייב להחזיר לו" (וכרייתא זו היא בתוספתא על מתני').

ה] דהמקשן סמך על מתני', דדין החזרת הכר והמחרישה נאמר במתני' גבי משכנו שלא ברשות

השבת העבוט.

[ב] לר"ת, "מגורדתא" שמגורדים בו בני אדם בבית המרחץ, צריך להחזיר דהוי כלי הניצרך לגוף האדם ולהנאתו.

למה לדעת תוס' אי"א לפרש מחרישה דמתני', מחרישה שחורשים בה את הקרקע?

[א] תוס' הקשו דלפירש"י דחשיב אוכל נפש, א"כ חייב מיד להחזיר לגמרי, כיון דאסור לחבול וקאי בלאו חייב להחזיר מיד, ואין בו דין השבת העבוט (מיהו לר"ת לא חשיב אוכל נפש אלא דוקא דומיא דריחיים ורכב שמתקנים האוכל עצמו בכלי וצמד פרות היינו פרות המרכסות בתבואה וגריס זוג של מספרים והם תספורת של ירק או לגוזו בית השחיטה).

[ב] ואפי' לר"ת דמחרישה שחורשים בה אינה אוכל נפש, מ"מ לא מחייב בהשבת העבוט אלא בכלי העשוי לגוף האדם ולהנאתו.

[ג] דמוקי בגמ' במחרישה דכספא ואין דרך לחרוש קרקע במחרישה של כסף.

באלו כלים יש מצות השבת העבוט בכל יום ומדוע?

[א] **בריחים ורכב** - לדעת תוס' הוי כלי אוכל נפש ואסור למשכנם ואין בזה מצות החזרת העבוט דכל יום, דכל רגע עובר בלאו דלא יחבול ריחים ורכב, דמיירי לפי רבא דס"ל אי עביד ל"מ (תד"ה וחייב, קטו), וצריך להחזיר מיד, מיהו לפירש"י אי עביד מהני דנתחדש קרא לזה ויש דין החזרה כל יום (כמש"כ הנמו"י בשם הר"ן).

[ב] **מחרישת קרקע** - לפירש"י הוי כנ"ל דהוי כלי אוכל נפש, ולתוס' מותר למשכן, ואין מצות השבת בכל יום דלא הוי כלי להנאת גופו.

[ג] **מגורדת** - לפי תוס' מותר למשכן, ויש מצות השבת בכל יום דהוי כלי להנאת גופו. ולפירש"י ג' דא"צ להחזיר דלא הוי כלי חשוב כ"כ שיהיה בו דין השבת העבוט (כמכילתא פ' משפטים, פ"ט, הובא ברב המגיד פ"ג הלכ' ה', למדנו מצוה זו רק בג' דברים: היא כסותה לבדה - זו טלית, היא שמלתו לעורו - זה חלוק, במה ישכב - להביא עור המצע, וכלי מיטתו בלילה).

דף קיג:

כל ישראל בני מלכים, למאי נפקימי?

[א] בשבת - לוף אינו מוקצה גם למי שאין לו עורבים, דכל ישראל ראויים לגדל עורבים.

[ב] בשבת - מותר לסוך שמן ורד ע"ג מכתו, דלא מוכחא מילתא דעושה משום רפואה, דכל ישראל ראויים לסוך גם בלא מכה.

[ג] אם יש לו איצטלא יקרה בת מאה מנה, אין מפשיטין ממנו להלבישו איצטלא ראויה לו כדי לפרוע לבע"ת, דזו נקראת ג"כ ראויה לו.

(הערה א': צ"ע מדוע לא החשיבו גם את ריו"ח בן מחיא

דתנן לעיל מיניה "המלוה חבירו לא ימשכנו אלא בבית דין ולא יכנס לביתו ליטול משכנו וכו'", אלמא אשלא ברשות קאי (תוס' בתמורה, וצ"ע מדוע תוס' כאן לא תירצו כן).

בגמ' תמורה מבואר דנמילת הכר והמחרישה במתני' היתה באיסור. מה האיסור לפי רש"י, ומנין למקשן דמתני' איירי במשכנו באיסור?

לפירש"י הקושיא היא פשוטה, דהרי רש"י מעמיד את המחרישה במתני' במחרישה שחורשים בה את הקרקע, ולשיטת רש"י כיון שהיא כלי מלאכתו לפרנסתו, היא כלי אוכל נפש, ואסור למשכנה (הגהות הגר"א).

והיא גופא קושיית הגמ' בתמורה לרבא, דבמתני' חזינן שיש דין השבת העבוט על מחרישה שהיא כלי אוכל נפש, וכיון דאי עביד לא מהני, יחזיר את הכל מיד, ומפרקינן דשאני הכא דאמר קרא "השב תשיב", דכאן ריבחה תורה כלי אוכל נפש לדין השבת העבוט (נמו"י בשם הר"ן, ריש עמ' סט. לדפי הרי"ף).

מה לומדים מ"השב תשיב"?

יש כאן ריבוי למצות השבת העבוט אף שעבר ומשכן באיסור, אך נחלקו רש"י ותוס' על איזה איסור מדובר, לתוס' מיירי שעבר ומשכן בתוך הבית, ולפירש"י מיירי שעבר ומשכן כלי אוכל נפש. אבל לתוס' אין פסוק על שעבר ומשכן כלי אוכל נפש, ולכן צריך להחזירם מיד.

מה קשה על שמואל מברייתא דאלו מציאות (דא:) דקתני "אין לי אלא במשכנו ברשות במשכנו שלא ברשות מנין", ואיך שמואל יפרש?

לפי שיטת תוס' קשה, דלשמואל אין משכנו ברשות, דאין אופן שאפשר למשכן בהיתר בתוך הבית (שהרי אפי' לשליח ב"ד אסור).

ולכאור' צריך לומר דשמואל יהפוך את גירסת הברייתא כך: "אין לי אלא משכנו שלא ברשות משכנו ברשות מנין?", דלא תימא דכל דין השבת העבוט הוא היכא דעשה עבירה ומישכן באיסור.

מיהו כתבו תוס' דא"צ להפוך הגירסא, אלא שמואל יעמיד את הברייתא כתנא דפליג עליו, ותנא דקאי כוותיה ידרוש את הדרשה להיפך.

מיהו לשיטת רש"י לק"מ על שמואל, דהא "שלא ברשות" לא קאי על משכנו בתוך הבית אלא על משכנו כלי אוכל נפש, ודוק.

מתני' - "ומחזיר... ואת ה מ ח ר י ש ה ב י ח מ" -

באר הדין ומעמו לפירש"י ולפי תוס'.

[א] לרש"י, מחרישה כפשוטה שחורשים בה את הקרקע, אע"פ שעבר איסור שמשכנה, דהוי כלי של אוכל נפש ואסור לחבול, מ"מ אם חבל יש בו דין

במה ערכין קל מהקדש?

- [א] רק באדם, משא"כ הקדש גם בבהמה.
 [ב] רק ביהודי, משא"כ הקדש גם בנכרי.
 [ג] רק במי שאינו טומטום ואנדרוגינוס, משא"כ הקדש.
 [ד] רק במי שבן חודש ומעלה, משא"כ הקדש.
 (צ"ע דלא הוסיפו: ה) ערך ידי עלי פטור, דאינו נפש, משא"כ מקדיש ידו חייב. ו) בערכין מסדרין, משא"כ בהקדש.

באר כיצד מסדרין בערכין ומה הדין בשמתעשר אחרי כן, ומה הדין בהקדש בשמתעשר אחרי כן (למ"ד דלפינן הקדש מערכין).

[א] לפירש"י יש ג' דרגות במסדרין:

- א. **כשבא למשכנו** (רש"י ד"ה מהו שיסדרו לו, וכן הביא בשמו בנמו"י, דף סט"א, לדפי הרי"ף).
 ב. **כשבא למכור לאחר שלושים יום**, משאיר לו כדי חייו (ד"ה אינו דין שמסדרין).
 ג. **שבכלל לא מוכרים** (ד"ה ואידך).
 [ב] לתוס' לא מסדרין כשממשכנו אלא כשנוטל בתורת פרעון (תד"ה מה, השני, קיד).
 ומסדרין מטה ומפץ וכלי אומנות ומעות לכסות ליב"ח (ולמזון שלושים יום, תורא"ש), ולא לאשתו ובניו ואם התעשר אחרי שהעריכו הכהן - פטור לכ"ע, משא"כ בהקדש אפי' למ"ד דמסדרין דילפי' להקדש מ"מ להך מילתא לא ילפי', וטעמא נ' דאע"פ דאין היקש למחצה מ"מ כיון שנדר סכום מסויים לא מיפטור, משא"כ בערכין שזהו "ערכו".

קושיות על פירש"י במסדרין

- [א] צ"ע לפירש"י שמסדרין בשעת משכון, א"כ מה שיך מחזירין (וכקושיית תד"ה מה ערכין שאין מחזירין).
 [ב] דאי ס"ל לת"ק דמתני' דמסדרין לבע"ח, הא משמע שכל שב"ד מסדרין ומניחין לבע"ח בשעת גוביינא, ה"ה אין שליח ב"ד ממשכון, וא"כ למה נוטל כלל המתרישה והכר שצריכים לו? (רשכ"א בשטמ"ק).
 [ג] מהן ג' הדרגות של מסדרין, ומתי הן נוהגות.

ייהווא לנידון בכבודו - באר מה נתחדש כאן, ומה היינו אומרים לולא זהו

מהיקש נדר לערכין ילפי' דאע"פ דבנודר לברה"ב ולא לקדוה"ג (רש"ש), אבר שאין הנשמה תלויה בו, שמין אותו בהפרש בין נמכר בשלימות לבין נמכר חוץ מידו, מ"מ כשנדר אבר שהנשמה תלויה בו אינו נידון כנ"ל בהפרש הזה אלא ברמי כולו.

מגלן דבשר בחלב אסור באכילה ובהנאה?

באכילה - גזירה שוה - דקודש קודש.

בהנאה - ק"ו מערלה. וי"א דשרי, דלומד ג"ש, וש"מ דג"ש מכריעה ק"ו.

הא דמסדרין בערכין, האם דוקא כשאמר "ערכי עלי", או גם כשאומר "ערך פלוני"

שאמר לבנו שפסק מזונות לפועלים "אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו, לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב"?.

(הערת ב': צ"ע לענין זמן קריאת שמע מדוע נפסק עד ג' שעות "שכן דרך בני מלכים לעמוד בג' שעות", אע"ג דאין הלכה כמ"ד כל ישראל בני מלכים הם? כבר כתב הר"י דהכא שאני דהואיל ועדיין זמן קימה למקצת יוצא בדיעבד - תי"ט ברכות פ"א מ"ב).

איזה תנאים פוברים שמסדרין לבע"ח?

[א] הבריייתא שחולקת על שמואל דשליח ב"ד רשאי למשכן בביתו.

[ב] תני תנא קמי דר"ג אליבא דרשב"ג, אך ר"ג דחה, דע"כ אינה כרשב"ג (כיון: [א] דרשב"ג סובר דמוכרין [ב] דס"ל כל ישראל בני מלכים, וא"כ אין דבר דלא חוי ליה, וא"א לסדר).

[ג] ת"ק דמתני' לשיטת רש"י ד"ה ואידך (קיד), דס"ל דמהאי טעמא דמסדרין אין מוכרין לעולם, ובלא דין מסדרין ודאי היו מוכרים אחר ל' יום דזה זמן ב"ד. ולדעת רש"י בזה נחלקו רבנן ורשב"ג במתני' (קיג). וע' בהמשך דלתוס' אף לת"ק אין מסדרין.

במאי פליגי ת"ק ורשב"ג במתני'?

[א] פירש"י ד"ה ואידך (קיד), דת"ק סובר דמסדרין, דהא דוקא ליורשין אין מחזירים, אך לו עצמו מחזיר לעולם ואינו מוכרין וע"כ זהו מדין "סידור" (דאלו משום מצות השבת העבוט בל' יום סגי שהוא בתורת משכון, אבל הבא לגבות בב"ד לאחר זמן כ"ד אין מחזירים אלא מדין סידור, שטמ"ק קיג; ד"ה תני תנא קמיה דר"ג). ולדעת רש"י בזה נחלקו רבנן ורשב"ג במתני' (קיג).

[ב] ר"ת סובר דאין זו ראייה, דהא מתני' מיירי בנטל בתורת משכון, ולכן מחזיר לעולם, דלעולם לא פוקע מזה תורת משכון, ורשב"ג לאחר ל' יום פוקע מאליו דין משכון, אבל בנטל בתורת גוביינא לכ"ע יכול למכרו מיד, ואין מסדרים (ואם תשאל וכי משום שנטלו בתורת משכון הפסיד? אה"ן, דרחמנא אמר השב את העבוט, אבל אם רצה מחזיר את הכר אפי' ביום, וירד לב"ד ויגבוהו בחובו. ואם תשאל א"כ למה ממשכנין, פעמים שב"ד נותנין לו זמן, או שהמלוה מחזירא שמא יכריח נכסיו, או שתשמטנו שביעית, הרמב"ן בשטמ"ק).

דף קיד.

ולך תהיה צדקה" - הבטחה או מצוה?

פרכינן "וליאמא ליה לאו עלי קרמית", ומשני "איברא עליה קרמי משום שנאמר, ולך תהיה צדקה", ופירש"י "שהכתוב הטיל עליו לעשות צדקה וכו'", נ' דקרא לאו בתורת הבטחה הוא אלא מצות עשה הוא שהכתוב הטיל עליו (תור"ח).

מה נלמד מהיקש נדר לערכין?

לריו"ח שמסדרין, ולחולקים שנידון בכבודו (שהאכר נידון לפי כבודו)

עשיר עליו

תנן בערכין (יו.), "עני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני". ולפי"ו צ"ע רש"י ד"ה האי (בסוף העמ'), "שאם העריך עצמו עני והעשיר וכו'", למה כתב "עצמו"?

אדם שחב לו בחבירו וקטע ידו - כיצד שמן תשלום החבלה?

שמן אותו כעבד הנמכר בשוק, כמה נחסר מדמיו בשביל חסרון יד (רש"י ד"ה ההוא לנידון, וחד"ה מה ערכין, קיד.).

אדם שהעריך ידו של חבירו - כיצד שמן תשלום הערכין? נמק.

א] לפירש"י, שמן את ערך היד כנ"ל כמו ששמן לאדם שחבל בחבירו וקטע ידו.

ב] לפי תוס' שמן כמה נחסר מדמיו אילו היתה יד מוכתבת לרבו ראשון, ולא כמו שניטלה לגמרי, דאז הוא שוה הרבה פחות.

ג] וכל זה אם המעריך הוא עשיר, אבל אם המעריך הוא עני, נידון בהשגת יד ואפי' אם המוערך הוא עשיר, דבתר המעריך אולנין (כדתנן בערכין נ"ו.). עני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני".

באר שימט ר"ת בענין מסדרין לבע"ח איזה הוכחות יש לו, ואיך מתרץ הפתירות שכנגדו?

ר"ת פוסק כרשב"ג שאין מסדרין:

א] דהלכה כרשב"ג במשנתנו אלא"כ הגמ' פסקה אחרת (ורבה בר אבוח שאל את אליהו רק טעם של החולק ולא דינא, והכי נ' מדהשיב לו גם טעמא ולא רק דינא. והנמרי דחה, דהשיב לו דינא בטעמא).

ב] מהא דגובין אפי' מגלימא דעל כתפיה (ווא"ל שמיירי בכסות יקרה וגובין ביני ביני, דהא קי"ל כרשב"ג בזה שראויה לכל אחד).

ג] וכן מערכין ממה דרבנן לא דרשי "הוא" כר' יהודה לעני שהעשיר והעני שנערך כעשיר, ש"מ דדרשי "הוא" ולא בע"ח שלא נילף ק"ו מערכין לבע"ח.

דף קיד:

האם מותר לכהן להחיות מתים ומ"מ?

כתבו תוס' דהיכא שברור לו שיחייהו מותר משום פיקוח נפש. וצ"ב איזה פיקו"נ יש במתים. ועו"ק למ"ל שיהיה ברור, הא גם ספק פיקו"נ דוחה. וי"ל דבפיקו"נ יש ב' היתרים:

א] "וחי בהם ולא שימות בהם", וזה נאמר גם בספק, דגוה"כ שלא יבוא שום צד מיתה (וע' ביאור"ל ס' שכ"ט ד"ה אלא, דחיים של ישראל דוחה כל המצות, אפי' ברור שלא יוכל לחיות רק כמה דקות, אפי' קטן, אפי' גוסס, ע"ש).

ב] "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", וזה רק בודאי, דודאי פיקו"נ חמור מודאי חילול שבת אבל בספק פיקו"נ וודאי

חילול שבת לא שייך לומר חלל עליו. וכאן שהוא כבר מת, לא שייך לומר "וחי בהם ולא שימות", ובענין לטעם דחלל עליו, דזה סברא אף להחיותו, אבל בזה צריך שיהא ודאי (שיעור הדף).

ובקובה"ע סוף סימן ט', למד מדברי תוס', דגוף הפיקו"נ דוחה ולא המצוה, דהא כתבו תוס' דאליהו נטמא לתינוק להחיותו משום פיקו"נ, אף שלא מצינו מצוה להחיות מתים, וכן מצינו כה"ג בתוס' נדה מד., ד"ה איהי, לענין פיקו"נ דעוברין, דליכא מצוה בהצלת עובר, ומ"מ הצלתו דוחה שבת, דגוף הפיקו"נ דוחה, ולא המצוה.

האם מותר לכהן לגעת בנכרי מת?

הא דאמר רשב"י "קבריהם של נכריים אין מטמאין", אין הכונה דאין מטמאין כלל, אלא כדפירש"י אין מטמאין באהל (וכדאמרין ביבמות סא. "נהי דמעטינהו קרא מאטמוי באהל דכתיב "אדם כי ימות באהל" ממגע ומשא מי מעטינהו קרא"), וא"כ עדיין קשה, איך אליהו נכנס לבית קברות של נכריים אפי' לדעת רשב"י, דהא מטמאין במגע?

עוד קשה דרבינו בחיי פ' פינחס תירץ את קושיית התוס', היאך החיה אליהו את בנה של האלמנה, דלדעת רשב"י ניחא, דכיון שאין נכרי מטמא באהל "לכך מצינו שנשטח על בן הצרפית המת, לפי שהיה בן נכריים". וצ"ע, מה אהני לן שהילד היה נכרי, אבל הרי אליהו נגע בו ונכרי מטמא במגע.

מיהו קושיא ראשונה לא קשה כ"כ, דבבית קברות המתים קבורים באדמה ואין מגע ומשא אלא רק אהל, אך מ"מ הק' הנמרי, אמאי לא חשש לעצם כשעורה? והביא בשם רש"י, שאליהו ידע שלא היה שם עצם כשעורה. אך הקושיא השניה עדיין במקומה עומדת איך השתטח על בן האלמנה לפי רבינו בחיי?

ולפי מש"כ הנמרי בשם ספר היראים, מיושב שפיר שתי הקושיות, וז"ל "שאין כתן מזהיר אלא על טומאות המפורשות מן המלת בלבד, הלכך כיון שאין מטמאין באהל, אין טומאתן אלא כטומאת נבי"ל ה", ולפי"ו אין צורך לומר כרש"י שאליהו ידע שאין שם עצם כשעורה, אלא אפי' יש מת שלם, כיון שהוא נכרי, מותר לכהן ליטמא לו כמו לנבילה.

פיכום: האם מותר לכהן לגעת בנכרי מת?

לרבנן (דהיינו רשב"ג) - אסור, דהדינים שוים ביהודי ובנכרי.

לדעת רשב"י - לפירש"י שהביא הנמרי, משמע שאסור, דנוהר מעצם כשעורה. לפי היראים, מותר.

להלכה - האם הלכה כרבנן או כרשב"י, נחלקו הפוסקים דר"ת ור"י ס"ל דהלכה כרבנן, אבל הרמב"ם והגה' מיימוני בשם ס' היראים והחינוך והרשב"ץ סברי דהלכה כרשב"י (ובשו"ע יו"ד סימן שע"ב פסק "קברי נכרי נכון ליהור הכהן מליך עליהם אע"פ שיש מקילין ונכון להחמיר").

האם במלאכים יש איסור טומאה למתים?

לכאור' מה הקשה רבה בר אבוא לאליהו, ולאן כהן הוא מר, הרי טומאה שייך רק בעולם הגופים? ועו"ק איך שאל ממנו הלכות, הא לא בשמים היא? (ע' מהרצ"ח, ולפיר' נחא דשאל ממנו טעם ולא הלכה). וי"ל דכשאליהו מתגלה בגוף, הוא מגדולי חכמי ישראל (שו"ת חת"ס, חו"מ ליקוטים סימן צ"ח).

דף קטו.

מה תועלת למלוא בנפילת המשכון (כיון שצריך להחזיר את המשכון בוקר או ערב) (חמש)

[א] שאין שביעית משמטתו.

[ב] דאם ימות הלזה אין נעשה "מטלטלי דיתמי".

[ג] שהלזה לא יוכל לכפור (כיון שחזר ומשכון כל יום).

[ד] שהלזה ימהר לבקש מעות לפרוע חובו (כי יחביש שבכל יום ויום יחזירו את משכנו).

[ה] לכאור' מרויח שיכול ליכנס לביתו של הלזה, דהא נפק מתורת הלואה וכפיקדון דמי דשלו הוא נוטל (ועוד, דטעמא מאי אין שליח ב"ד נכנס לבית לזה כדי שיהיה הלזה רשאי להוציא הפחות שבכלים, אבל הכא כבר אין נפק"מ, לפי השטמ"ק סוף דף קיד:).

האם יש איזה דבר שהמלוא מ פ פ י ד מהמשכון?

דאם לא כתב "תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דכי", אי נפחת המשכון לא יכול לגבות הפחת (קד:). אהני כתיבה לגירעון).

מתי אין מצוה דהשבת העבוט ומנלן?

[א] כשאין זה נצרך לגוף האדם והנאתו (תד"ה ואת, קיג:).

[ב] לרשב"ג אחר ל' יום (קיג:), דזהו זמן ב"ד (מתני' קיג:, ורש"י שם).

[ג] משכון של עשיר, שנאמר "ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו" דהיינו לא תשכב ועבוטו אצלך (קיד:).

[ד] במשכנו בשעת הלואתו, דהיכא שהלזה מביא לו משכון בשעת הלואה "לאו חובלו הוא" (רש"י קיד:; ד"ה אינו חייב להחזיר). ויכול לגבותו על חובו.

[ה] כשנטל בתורת גביה (קיד:; תד"ה מהו).

[ו] לת"ק דמתני' במת הלזה, דכתיב "השב תשיב לו" ולא ליורשין (מתני' קיג:, ורש"י שם), ויכול לגבותו על חובו.

[ז] כשמדעתו מחזיר לו לימים רבים (קד:; תד"ה אהני).

באיזה ג' אופנים מותר למשכון בבית, ומנלן?

[א] ע"י שליח ב"ד לחד תנא (ודלא כשמואל), דממשמע שנא' "בחוץ תעמוד", ידעינן כבר ד"האיש אשר אתה נושה בו הוא יוציא אליך את העבוט החוצה", אלא מה ת"ל "והאיש" לרבות שליח ב"ד דדינו כהלזה ליכנס לבית ולהוציא את העבוט החוצה

(קיג:).

[ב] למשכון את הערב, שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו" לביתו אי אתה נכנס אבל אתה נכנס לביתו של ערב.

[ג] לשכיר למשכון את השוכר על שכרו, שנאמר "אל ביתו" לביתו אי אתה נכנס אבל אתה נכנס לביתו של שוכר, דרק חוב שמחמת הלואה אסור, ובלבד שלא זקפו עליו במילוח.

האם ובאיזה אופן מותר למשכון אלמנה?

[א] לתנא דפליג על שמואל, לר' יהודה יש שתי חומרות באלמנה על כל אדם:

א. דכל אדם מותר למשכון (ע"י שליח ב"ד), אבל אלמנה בין עשירה בין עניה לר' יהודה אסור אפי' לנתח. ולר"ש דוקא עניה אסור לנתח, אבל עשירה מותר אפי' למשכון (ע"י שליח ב"ד).

ב. דאם משכנה עובר בשני לאוין.

[ב] ולשמואל, לפירוש א' בתוס', לר' יהודה החומרא של אלמנה הוא רק שיש בה לאו נוסף במשכון בבית, אבל דינה ככל אדם, דמותר לנתח ואסור למשכון (אפי' ע"י שליח ב"ד).

ואליבא דר"ש רק אלמנה עניה אסור למשכון, אבל בכל אדם וגם באלמנה עשירה, מודה שמואל, דר"ש מיקל טפי מר' יהודה וס"ל דמותר אפי' למשכון.

[ג] ולשמואל לפי' ב' בתוס', לר' יהודה יש שתי חומרות באלמנה על כל אדם:

א. דכל אדם מותר לנתח ואסור למשכון, אבל אלמנה אסור אפי' לנתח.

ב. דאם משכנה עובר בשני לאוין.

ואליבא דר"ש מודה שמואל, דמותר למשכון כל אדם וגם אלמנה עשירה, ורק אלמנה עניה אסור למשכון.

האם ניתוח מותר בריחים ורכב ומדוע? ואם אסור למה לא נאמר "לא ינתח"?

למסקנת תוס' לכ"ע אסור ניתוח בריחים ורכב דאל"כ נמצא שהתנא שחולק על שמואל, ומתיר לשליח ב"ד להכנס לבית, בריחים ורכב הוא מחמיר טפי, דכיון דקרא אתי לאסור בשליח ב"ד ריחים ורכב ע"כ אוסר בכל ענין, וא"כ גם בלזה אסור בכל ענין דמסתבר שכל עניני המשכון בשהו, ולשמואל מתיר ניתוח דרק בא להוסיף לאו יתירא על שליח ב"ד שנכנס או לזה שנכנס, א"ו שאסור לגמרי רק נכתב בלשון לא יחבול להוסיף עוד לאו אם יכנס.

כתבו תוס' - והא דכתב רחמנא "לא תחבל" ולא כתיב "לא תנתח" כדי לחייב על משכון בי לאוין, וצ"ע, הרי גם אילו נכתב "לא ינתח" ג"כ היה חייב בי לאוין בנוטלו מביתו, דבית גמי בכלל ניתוח?

כן הקשה הגרע"א (בגליון המשניות) וז"ל: "ולא זכיתי להבין, הא אי הוי כתיב לא ינתח והיה נוטלו מביתו